

Ідеї стародавньої індійської філософії в сучасному світі

Руслан ЦУКАНОВ, здобувач III освітньо-наукового ступеня (PhD).

*Науковий керівник тез – Ольга ПРОЦЕНКО, доктор філос. наук, професор
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Відповідно до індійської філософської думки всесвіт живе циклічно. Найвні періоди існування всесвіту (манвантари), а також періоди коли всесвіт не існує (праляї). Під час останніх дух (пуруша) та первинна матерія (пракріті) об'єднані в єдине ціле, для опису чого в нас не існує ані слів, ані будь-якої уяви. Перший прояв майбутньої манвантари починається з розділення пуруші та пракріті, тобто духу та первинної матерії.

Якщо подивитися з цієї точки зору, то ми легко зможемо дати відповіді на такі запитання, на які здавалося б відповіді не існує.

По-перше, основним питанням західної філософії ще й досі вважається питання про первинність духу чи матерії. Як бачимо, це питання просто не має сенсу, оскільки дух і первина матерія проявляються одночасно.

По-друге, наша думка вже кілька тисячоріч переймається такими питаннями як: «Скільки існує Земля? Скільки існує Всесвіт?» Індійська думка з давніх-давен дає відповідь на ці запитання. Всесвіт не має ані початку, ані кінця, він живе циклічно, тривалість манвантар та пралай однакова та є схожою на день і ніч. Чотирнадцять манвантар складають день Брахми (кальпу), ще чотирнадцять пралай ставлять ніч Брахми, що разом створюють добу Брахми. 360 діб Брахми складають рік Брахми. 100 років Брахми становить вік Брахми (ВП.1.3.17-22 [2]). І так у нескінченність.

По-третє, навіть досі науці та філософії важко знайти точну відповідь що таке жива матерія, а що таке нежива матерія. Індійська філософська думка ніколи не мала сумнівів в цьому питанні: вся матерія жива, «мертвої матерії не існує» [3]. Різниця не якісна, а кількісна: наскільки проявляється життя в тому, що ми вважаємо неживою матерією.

Д-р Радхакрішнан вважав, що «в Індії було вирішено важку задачу — викликати у народу інтерес до метафізики. <...> Засновники філософських систем докладають зусилля до соціально-духовного перетворення країни <...> її основний характер і мотиви формувалися філософськими мислителями і релігійними умами <...> Ідея Платона про філософів як правителів та керівників суспільства набула в Індії своє перетворення на життя» [4]. Тобто те, що ми ще й досі вважаємо неможливою утопією, насправді вже давно існує в Індії.

Відповідно до опублікованих крупінок езотеричної мудрості структуру світів та будову людини можна уявити наступним чином:

«1. Три вищих основи, які розглядаються як єдине ціле, — істинний суб'єкт в людині, єдиний свідок усіх змін, що переживає людина» [1]. Це і є та сама Трійця, про яку говорять в усіх релігіях. «Однак провести грань між Пурушею, Авьяктою й Атмою всередині нас на теперішній час неможливо» [1].

«2. Духовний елемент — Будді, що означає «мудрість»» [1].

«3. Безсмертна душа, інтуїція — «манас вищій». <...> Ця основа — чистий розум. Вона і створює індивідуальність людини і може бути названа також совістю» [1].

«4. Інтелект — «манас нищій», <...> природа розумова» [1].

«5. Відчуття — «кама», що означає бажання, <...> природа пристрастей та емоцій, або почуттів» [1].

«6. Життєва основа — «прана», що означає життєдіяльність, <...> цю життєву силу ми назвемо ефірною основою, <...> саме ця «життєва основа» і є фактором, що організує наше фізичне тіло» [1].

«7. Фізична матерія — <...> «стухла бхута», <...> тобто грубе тіло» [1].

Приймаючи цю модель, можна сформулювати деякі положення.

Стосовно циклічності проявів Всесвіту: «Цей циклічний процес, що лежить в основі світобудови, у філософії Стародавньої Індії позначався спеціальним поняттям «кальпа», що означає «уяву». Визначення цілком вірне: Всесвіт — воістину уява Бога-Творця, й аналіз об'єктів доводить, що все, що існує, є не більш ніж образи та ідеї» [1].

Стосовно дуалістичних моделей (санкх'ї, йоги та міманси): «Це співвідношення Буття і Небуття є неминучим при будь-якому прояві <...>. В усьому, навіть і на фізичному плані, ви знайдете це співвідношення: скрізь два елементи, два полюси, плюс і мінус, додатне та від'ємне. Початок цієї подвійності, що виявляється скрізь та в усьому, виникає саме тут, на другому ступені Божественного прояву [див. рядок № 2]» [1].

Стосовно повноти нашого сприйняття світу: «Реальність приведеного до порядку світу існує тільки для розуму і в категоріях розуму. <...> Реальність усього світу в цілому, в усій його повноті та складності, постулює усесвітній досконалий дух, Ішвару, що містить в собі ті частини всесвіту, які ми не сприймаємо» [5]. Це знаходить підтвердження в тому, що за даними Wilkinson Microwave Anisotropy Probe (WMAP) [6] звичайна матерія (ordinary matter) становить лише 4,5 % всесвіту, а решта: 22,7 % — темна матерія та 72,8 % — темна енергія, про які сучасна наука тільки починає строїти гіпотези. Так запропонована українськими вченими Рябковим В. І. та Толмачьовим М. Г. гіпотеза бі-речовини, в якій ««темна» маса є донором для речовини, що «світиться», кванти «темної маси» (тахіони) мають форму псевдосфери [7], досить близько підходить до стародавньої уяви про стадії створення всесвіту: «Енергія Логосу, вихровим рухом неймовірної швидкості «просвердлює дірки у просторі» всередині первинної цнотливої матерії, і цей вихор життя, вбраний у витончену оболонку з недиференційованої матерії, і є первинним атомом; ці первинні атоми і їх агрегати, розповсюджені по всьому всесвіту, створюють всі підрозділи духу-матерії найвищої сьомої сфери. Шоста сфера створюється завдяки тому, що деякі з незчисленних міриад названих первинних атомів створюють, зі свого боку, вихори в найгрубіших агрегатах матерії своєї власної сфери, і такий первинний атом, поміщений у спіральне коло з найгрубіших комбінацій сьомої сфери, стає найтонкішою одиницею духу-матерії або первинним атомом шостої сфери. Ці атоми шостої сфери й їх нескінченні

комбінації створюють підрозділи духу-матерії шостої сфери. Атом шостої сфери, своєю чергою, спричиняє вихровий рух у найгрубіших агрегатах своєї власної сфери й, обмежений стелею цих найгрубіших агрегатів, стає найтонкішою одиницею духу-матерії або первинним атомом п'ятої сфери. В свою чергу і ці атоми п'ятої сфери й їх комбінації створюють підрозділи духу-матерії п'ятої сфери. Той же процес повторюється при послідовному створенні духу-матерії четвертої, третьої, другої та першої сфери. Таким чином виникають сім великих областей всесвіту, оскільки справа йде про їх матеріальні складові» [8]. Це можна уявити вважаючи: «атоми 5-ї сфери як Атма, атоми 4-ї сфери як Атма, поміщена в матерію Буддхі; атоми 3-ї сфери як Атма, поміщена в матерію Буддхі та Манас; атоми 2-ї сфери як Атма, вбрана в матерію Буддхі – Манас – Кама; атоми самої нижчої сфери як Атма, вбрана в матерію Буддхі – Манас – Кама та Стхула» [8]. Тобто науці залишилося ще шість разів повернути цей ключ, для відкриття таємниці всесвіту. Крім того замість гіпотези бі-речовини треба прийняти гіпотезу семи-речовини.

Стосовно взаємодії суб'єкт–об'єкт: «Створивши самосвідомість [ахамкару], Махат стає об'єктом цієї самосвідомості та приймає ім'я Манас [див. рядки №№ 3–5]» [1]. «В упанішадах поява принципу Матерії пояснюється роздвоєнням Божественної самосвідомості (ахамкари) на суб'єкт і об'єкт. Об'єктивний бік позначається як «Велика Дружина, що наповню весь простір», під якою мається на увазі космічна субстанція, цнотлива матерія. На цю об'єктивну цнотливу матерію впливає суб'єктивний елемент, інакше кажучи, Божественна самосвідомість (ахамкара), активна основа природи; кругообертальні рухи, що відбуваються внаслідок цього створюють усі світові вихори» [1]. Таким чином: «Один і той самий елемент — одночасно і життя, і форма: життя — відносно нижчої основи і форма — відносно вищої» [1].

Структура світів та будова людини дає змогу зрозуміти чому за допомогою людського розуму (манасу) ми не можемо скласти вірну уяву про Брахмана (істинно суцього), Брахму (буття), шакті (буття-небуття), махат (божественну свідомість) та буддхі (самосвідомість). Відповідь полягає в тому, що все перелічене знаходиться вище манасу (на більш високому стані вібрацій, які для розуму є недосяжними), саме тому філософи постійно впадають і будуть впадати в спекулятивні розмови про них доти, доки еволюція людства не дасть змогу підняти наш рівень свідомості на вищі плани всесвіту. (Це також можна порівняти з намаганням побачити атоми за допомогою оптичного мікроскопу.)

На завершення, наведемо дві аналогії.

Перша. Світа можна порівняти з долонею людини. Долоня розгалужується не декілька пальців, але вони залишаються єдиними з нею — це атоми окремих живих істот, які завжди поєднані в одне ціле з Брахманом. Далі на цю долоню ми одягаємо багатопалочкову рукавичку з окремими пальцями — тіла (ментальне, астральне, ефірне та фізичне), що приховують пальці (атми) один від одного. Чи є долоня у рукавичці реальною? І так і ні. Якщо ми приймаємо за реальне очевидність — рукавичку — ні, бо вона не є людиною, в неї немає свідомості і т. д. Якщо ми вважаємо за реальне пальці (яких ми не

бачимо, а тільки з власного досвіду вважаємо, що вони мають бути всередині) — то ми складаємо більш точну уяву про людину.

Друга. Брахмана можна порівняти з закритим ноутбуком. Перша стадія створення Всесвіту відповідає його розділенню на Брахму та пракриті — тобто відкриттю кришки ноутбука, коли ви «розділяєте» його на системний блок та монітор (хоча вони є нероздільними і завжди залишаються поєднаними). Далі виконується Power-On Self Test — POST (нехай це буде появою махата), після чого завантажувач запускає складний процес завантаження операційної системи (створюються чотири нижчих світа — Трійця впадає в Четвірицю). Для виведення інформації на екран вона спочатку рендеридися у відокарті — все, що ми бачимо навколо нас, спочатку відбувається в ментальному, а потім в астральному світах. До речі, колір будь-якого пікселя на екрані створюється комбінацією трьох основних кольорів — саме так, як будь-який об'єкт є комбінацією трьох гун.

Після цього ви можете бачити не екрані багато різноманітних образів — це і є наш фізичний світ. Чи є він реальним? І так і ні. Якщо ми прийнемо за реальні ті образи, що ми бачимо на екрані — ні (бо вони минуці, тобто не є вічними). Якщо ми вважаємо реальністю TFT-матрицю монітора — так (бо вона «практично вічна», переживаючи багато робочих сесій — кальп).

Література

1. Chatterji, Mohini Mohun. Sacred Religious Philosophy of India [Text] / London : Reeves and Turner, — 1898. — 216 p.
2. The Vishnu Purana. Ancient annals of the god with lotus eyes / Translated from the Sanskrit by McComas Taylor [Text]. — Australian National University Press, — 2021. — 562 p.
3. Hillarion. Teachings of the Temple [Text] in 2 vol. V. 1 Halcyon : The Temple of the People, — 1925. — 360 p.
4. Radhakrishnan, S. Indian Philosophy [Text] in 2 vol. V. 1 New York : The MacMillan Company, — 1951. — 738 p.
5. Radhakrishnan, S. Indian Philosophy [Text] in 2 vol. V. 2 New York : The MacMillan Company, — 1951. — 808 p.
6. Dark energy [Electronic code] — URb: https://en.wikipedia.org/wiki/Dark_energy — 16.10.2024.
7. Кириленко, М. В. Етапи розвитку принципу відносності / Кириленко М. В., Рябков В. І. // Proceedings of V International Scientific and Practical Conference 2024: Perspectives of Contemporary Science: Theory and Practice Lviv, Ukraine 24-26 June 2024. pp. 287-289. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-perspectives-of-contemporary-science-theory-and-practice-24-26-06-2024-lviv-ukrayina-arhiv/>.
8. Besant, A. The Ancient Wisdom [Text] / London : Theosophical Publishing Society, — 1898. — 500 p.

Spiritual Values of Buddhism

*Dmytro VYKHODTSEV, Degree Candidate
Mentor – Anatoliy KUZNETSOV, Professor KhAI
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institut»*

Buddhism, one of the world's most ancient and widely practiced religions, offers a distinctive spiritual framework that has profoundly shaped global spirituality,